

□ **Heb jij voor mij de baby van Katrijn?**

In 1990 maakte *Hetty Paërl* samen met *Otto van der Mieden* het kwartetspel *Heb jij voor mij de baby van Katrijn?* Een bijbehorend *boekje* bevat de uitspraak van vreemde namen en woorden, een spelwijzer en een toelichting op de diverse personages. Het spel gaat niet over modern poppentheater, waarin voor ieder stuk nieuwe teksten, nieuwe poppen, nieuwe decors en rekwisieten worden gemaakt. Nee, het Poppenspe(e)lkwartet gaat over het *volkspoppentheater*. Over *Katrijn* en *Jan Klaassen*, die overal verwanten en soortgenoten hebben, zelfs tot ver voorbij de Bosporus, tot aan de Grote Oceaan.

Poppenspe(e)lkwartet

Een greep uit de behandelde onderwerpen:

- * Jan Klaassenspel: *Jan Klaassen*, *Katrijn* en de *huisbaas*;
- * Volkspoppenkast: *muzikanten*, *manser* en *publiek*;
- * Attributen: *kistje*, *knuppel*, *galgje*, *worstjes* en *braadpan*;
- * Poppenbeesten: *monster* en *paardje*;
- * Levende dieren: *aap*, *kat* en *konijntje*;
- * Kluchtfiguren: *Pulcinella*, *Mr Punch*, *Guignol* en *Hanswurst*;
- * Baby's: *baby's van Katrijn*, *Gigogne* en *Judy*;
- * Poppensoorten: *handpoppen*, *marionetten*, *stok-* en *trekpoppen*;
- * Stangpoppentheater: *Brussel*, *Slowakije* en *Sicilië*;
- * Varianten: *bunraku*, *popjes op de plank* en *watermarionetten*;
- * Wayang: *dalang*, *wayang golek* en *wayang kulit*;
- * Duivels: *twee-* of *drietand*.

□ **Rechterhand**

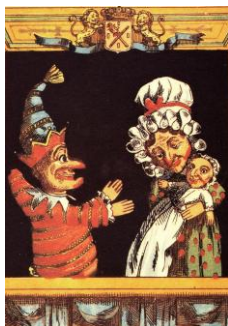
Er is veel onderzoek gedaan naar de ontstaansgeschiedenis van de Engelse *Mr Punch*, zijn Franse neef *Polichinelle*, de Hollandse *Jan Klaassen* en hun Italiaanse voorvader *Pulcinella*. Er zijn tal van boekwerken geschreven over wie zij nu werkelijk zijn. In de loop der eeuwen hebben verschillende theorieën over hun uiterlijke verschijningsvormen de ronde gedaan. Eén ding is echter zeker. *Mr Punch* bijvoorbeeld is uitgegroeid tot een lastige, vreemde snaak die almaar zijn tegenstanders uitjouwt. Hij is een luidruchtige clown met twee *bulten*; één met de punt naar boven als een *bochel* op zijn rug, en één met de punt naar beneden als een enorme *hangbuik*. Een flinke *haakneus*, die bijna zijn vooruitstekende *kin* raakt, completeert zijn blozende gelaat. Met twee bolle, priemende ogen kijkt hij de wereld in. Een wereld die maar zeer beperkt is, en zich binnen een bijzonder klein oppervlak afspeelt: de begrenzing is de straatpoppenkast. Desondanks leidt die limitering tot een formidabele vergroting. Alle spanning en explosies in het spel worden veroorzaakt door de sterke hand en arm van de speler. *Polichinelle*, *Punch* en *Jan Klaassen* op de *rechterhand* van een kermisklant bewegen zich met de kracht van een metalen veer. Zij ontketenen een uitbarsting van geweld.

□ **Linkerhand**

De hoofdfiguren uit de volkspoppenkasten doen niets dan opscheppen, pochen en moorden. Wat willen zij anders dan de wereld veroveren? Een wereld die een levendig, maar niettemin heel klein plekje blijkt te zijn: een buurtje, een straatje, een huisje en een cel. Hun leven wordt gekenmerkt door een reeks heftige omwentelingen. Eén voor één komen tegenspelers kortstondig op hun weg. Sommigen charmant, sommigen kwaadaardig, sommigen ijdel, anderen weer moedig, maar allen leggen ze het loodje. Het is de *linkerhand* van de manipulator die al die tegenspelers, elk op hun beurt, laat leven en vervolgens sterven.

□ Guignol en Polichinelle

De hoofdpersoon uit de poppenkast van Lyon is *Guignol*. Zijn geestelijk vader was de in 1745 geboren *Laurent Mourguet*. Mourguet vertoonde aanvankelijk stukken met *Polichinelle* in de hoofdrol, maar later introduceerde hij een nieuw personage: Guignol. Er zijn diverse veronderstellingen over hoe hij aan deze figuur gekomen is. Mogelijk dankt Guignol zijn naam en karakter aan een vrolijke zijdevever in Lyon, afkomstig uit het Italiaanse stadje Chignolo. Men vermoedt dat Mourguet hem als model heeft

gebruikt voor de pop Guignol. In de oudste stukken wordt de hoofdfiguur aangesproken met Chignol, op zijn Frans, dus met sj. Als je daarentegen de naam Chignolo, van die bewuste zijdevever, op zijn Italiaans uitspreekt, dus chi als ki, krijg je een klank die bijna gelijk is aan die van Guignol.

Hoofdfiguur

Guignol wordt altijd op de *linkerhand* gespeeld, in tegenstelling tot Polichinelle en diens buitenlandse verwanten. Op de volgende manier was het namelijk het gemakkelijkst, hadden de handpoppenspelers ontdekt: op de rechterhand de *hoofdfiguur*, op de andere de overige personages die korte scènetjes met hem spelen. Tussen de stukjes door blijft de hand met de hoofdpop omhoog om het publiek bezig te houden. De linkerhand gaat snel omlaag om van pop te verwisselen.

Polichinelle is door Guignol van zijn plaats verdreven. Een tijdlang heeft hij echter nog de rol van aankondiger gehad in de stukken van Guignol. Vermoedelijk bleef hij daarbij op de rechterhand. Dientengevolge kwam Guignol op de linker, en zo is het gebleven.

□ Poppenspe(e)linformatiecentrum

Posters met afbeeldingen van scènes uit het oud-Hollandse Jan Klaassenspel, het Poppenspe(e)lkwartet – alsmede een affiche hiervan – en diverse Poppenspe(e)lmuseum-pamfletten over het (volks)poppentheater zijn in de *Poppenspe(e)lmuseum-winkel* verkrijgbaar.

Wilt u (nog) meer te weten komen over het (volks)poppentheater? Raadpleeg dan eens de ruim zeventuizend titels bevattende *bibliotheek* en het *poppentheater-abc* op de websites www.poppenspelmuseum.nl of www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl. Of raadpleeg **DoEPAK**, onze *Poppenspe(e)lmuseumkruidkrant* en *-krabbel*: een educatief (vouw)blad vol met informatie, plaatjes en doedingetjes over het (volks)poppenspel.

Via de tweetalige site www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2 kunnen ongeveer 4000 posters, prenten en foto's op het gebied van het poppenspel en aanverwante kunsten geraadpleegd worden.

Een *Poppenspe(e)lpeurspel* over het (volks)poppentheater kan worden gespeeld op www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs.

De illustraties en de teksten van het Poppenspe(e)lkwartet maken tevens deel uit van een in 2011 bewerkte registratie van een interactief programma (IBM OS/2) dat in 1994 gemaakt werd door FACE Media. Onder de titel *Traditionele volkspoppentheater-technieken, -figuren en -attributen* is deze audiovisuele presentatie in het museum en tevens op YouTube en Vimeo te bekijken. De teksten zijn ingesproken door Harmke Pijpers en Job Boot.

□ Afbeelding: 'Jan Klaassen, Katrijn en de baby'. Illustratie uit: *De poppenkast. Jan Klaassen*, Leiden (192-?). Stamboeknummer: 71.694.

Poppenspe(e)lmuseum ©

Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL Tel.: +31(0)578 - 63 13 29 Fax: +31(0)578 - 56 06 21

www.poppenspelmuseum.nl www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2

www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs www.poppenspel.info

www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl info@poppenspelmuseum.nl